

MAGYARSÁGTUDOMÁNYI FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

LYMBUS 2020

Tartalom

- 9 NEUMANN TIBOR
Két levéltárjegyzék 1588-ból (Ismeretlen középkori oklevelek
újkori forrásokban)
- 47 CSAPÓ FANNI – KASZA PÉTER – MAJOROS MÁTÉ
„Álomszerű” haditerv Szapolyai János ellen
- 65 ORBÁN ÁRON
Hans Dernschwam két levele Johannes Oporinushoz
és Hieronymus Wolfhoz: a Zónarász-corvina
és a *Corpus Historiae Byzantinae* kiadástörténetének
fordulatai új megvilágításban
- 83 POSTA ANNA
Csengeri Pál neolatin encomiuma Várdai Istvánhoz (1570)
- 95 KRUPPA TAMÁS
Egy pápai hadbiztos a magyarországi hadszíntéren.
Giacomo Serra jelentései az 1602–1603. évekből
- 149 BÓDAI DALMA
Thurzó György nádor temetésének előkészületei fia naplójában
- 163 HÁMORI NAGY ZSUZSANNA – MONOSTORI TIBOR
„Nélküle semmire, vele mindenre képesek vagyunk.”
Georg Hans von Peblis londoni értekezése Bethlen Gáborról
(1629)
- 181 HORVÁTH MÓNKA
Egy Rákóczi-familiáris, Fáy (IV.) István levelezése
1633–1639 között
- 215 SZABÓ ANDRÁS PÉTER
Evangelikus lelkészcsaládok emlékei
a tiszolci evangélikus levéltárban (1657–1719)

- 301 BUJTÁS LÁSZLÓ ZSIGMOND
Jacobus Tollius ismeretlen levele második magyarországi útjáról (1687)
- 317 NAGY KORNÉL
Andrea Santacroce bécsi apostoli nuncius 1698. évi kiadatlan levele az erdélyi örmény egyházi viszály kivizsgálása ügyében
- 335 FAJT ANITA
Johann Bruckner nagyszebeni vonatkozású alkalmi költeményei
- 405 TÓTH FERENC
Egy lehetetlen küldetés iratai. A rodostói magyar emigráció utolsó magyarországi beavatkozási tervei az 1755–1757-es évekből
- 449 SOÓS ISTVÁN
Kollár Ádám Ferenc levelei Batthyány Ignác Salesiusnak (1763)
- 471 RAB IRÉN
Göttingeni intrikák. Miért nem lett Benkő József a Göttingeni Királyi Tudományos Társaság levelező tagja?
- 485 BÁNDI ANDRÁS
Két székelyzsombori lelkeszi nekrológ és egy önéletrajz (1792, 1799, 1838)
- 505 DEÁK ESZTER
Csokonai Vitéz Mihály levelei Széchényi Ferencnek és Széchényi Ferencnének. Az előkerült autográf tisztázatok
- 533 VADERNA GÁBOR
Szathmári Pap Zsigmond patrónust keres
- 541 LAJTAI L. LÁSZLÓ
Hunfalvy Pál két ünnepi beszéde a késmárki líceumból (1846)
- 567 ILLYÉS BOGLÁRKA
Két kultúra között – De Gerando Antonina levelei Alfred Dumesnilhez

- 621 CZEFERNER DÓRA
Adalékok a Feministák Egyesülete
nemzetközi beágyazottságához. Schwimmer Rózsa
hagyatékából
- 671 KATONA CSABA
Siker vagy kudarc? Egy nemesség megerősítésének krónikája
a 20. század elejéről
- 699 ORDASI ÁGNES
Egy fiumei városatya útja a magyar nemességbe?
- 727 OROSZ LÁSZLÓ
„Célunk nem valamiféle könyörületes jótékonyági intézmény,
hanem egy kultúrpolitikai akció beindítása.” A „magyar
korona országaiból való német főiskolások egyesületének”
segélykérő felhívása a birodalmi német pángermán körökhöz
(1911, Bécs)
- 761 GILÁNYI MAGDOLNA
Böle Kornél OP prédikációs mutatókönyve
- 777 BERTALAN PÉTER
Csiszárik János – egy vatikáni diplomata naplója
- 807 RAPALI VIVIEN
Kedves Tanár Úr! Fényes Iván Kármán Tódorhoz írt levelei
(1936–1951)
- 831 DÉVAVÁRI ZOLTÁN
Nagy Iván (1904–1972) magyar országgyűlési képviselő,
emigráns magyar politikus iratai (1948–1949)
- 905 SERES ATTILA
A magyar forradalom és a litván egyetemisták
„politikai fertőtlenítése”. A Mikaliūnas-ügy a KGB vilnisi
archívumának dokumentumai tükrében, 1956–1957
- 943 PÁLINKÁS BARNABÁS
Konspirált könyvkiadás. Janics Kálmán levelei
Bíró Friderikának *A hontalanság évei* megjelenésével
kapcsolatban

- 969 JÓNÁS RÓBERT
„Pozsgay elvtárs magatartását (...) el kell marasztalni.”
Egy vizsgálat részletei és tanulságai
- 981 HÁZI BALÁZS – NAGYMIHÁLY ZOLTÁN
„...a magyarság több évszázados perét a nemzet javára
megnyerni”. Szemelvények Püski Sándor hagyatékából

Szathmári Pap Zsigmond patrónust keres*

1805. szeptember 16-án kelt levelében Szathmári Pap Zsigmond segítséget kért a korszak egyik ismert mecénásától, gróf Teleki Lászlótól (1764–1821). Hogy megértsük e rövid levél tartalmát, röviden járjuk körbe annak kontextusait.

A Szathmári Pap család a 17. század óta a református értelmiség vezető rétegéhez tartozott, Nagy Iván szerint nemességüket 1624-ben Kraszna vármegyében nyerték el.¹ A család egyik ága Kolozsváron és vonzáskörzetében működött, a familia tagjai többnyire tudós pályára léptek, melyet külföldi tanulmányúttal mélyítettek el. Szathmári Pap János (1657–1708) a frankeri egyetem diákja volt, első teológiai munkái is Németalföldön jelentek meg az 1680-as években. 1685-től rektor lett Székelyudvarhelyen, 1689-től lelkész Désen, majd 1696-tól Kolozsváron. Az egyik első karteziánusként tartják számon.² Az ő fia volt Szathmári Pap Zsigmond (1703–1760), aki szintén Németalföldön tanult (Utrechtben, Groningenben), majd a Kemény családnál udvari papként, esperesként szolgált, s a halála előtt mindössze néhány hónapig erdélyi református püspök volt.³ Fia, Mihály (1737–1812) Kendeffy Elek gróf kíséretjeként járta meg Genfet, Utrechtet, Leident, hazatérve előbb szebeni, dési, keresztúri, szőkefalvi, szathmári lelkészként, majd 1767-től a kolozsvári református kollégium teológiaprofesszoraként működött.⁴ Az alábbi levél írója, Szathmári Pap Zsigmond az ő fia volt, aki a levél alapján 1775-ben születhetett.

Az ifjabb Zsigmondról nem sokat tudni. Apja, 1804-ben vetette papírra végrendeletét, ebben a fiú meglehetősen furá módon jelenik meg. Szathmári Pap Mihály könyveit a Református Kollégium könyvtárának hagyományozta, majd hozzátette: „Da ha a szegény fiamnak eltartozott fizetése, melyre megszolgált volt ő professorságában, igazságtalanul ki nem adattatik, úgy én is ezen rendelésemet tökéletesen visszahuzom és mint illik, kárvallott gyermekemnek hagyom.”⁵ Mindez azzal állt összefüggésben, hogy az ifjú Zsigmondnak épp ekkoriban folyt egy ügye a kollégiummal, amely korábban – nyilván apja közbenjárására – tanárként alkalmazta. 1804. november 18-án jegyzi fel a fő-

* A szerző az *Irodalmi nyilvánosság a polgárosodó Nyugat-Magyarországon, 1770–1820* Lendület kutatócsoport tagja. Kutatásait az Emberi Erőforrások Minisztériumának Új Nemzeti Kiválóság Programja támogatta.

¹ NAGY, 1863, 508.

² Életéről: TURÓCZI-TROSTLER, 1933, 41–42; ZOVÁNYI, 1958; Peregrinációjáról: HERPEI, 1971.

³ SZINNYEI, 1907, 363–366.

⁴ TÖRÖK, 1905, 71–88.

⁵ Idézi: UO., 82.

konzisztórium, hogy engedély nélkül külföldre távozott, amiért fizetését megvonja tőle.⁶ Az ügy jócskán elhúzódott: erre utal, hogy Szathmári Pap Zsigmond még 1819-ben is (tehát hét esztendővel apja halála után) azzal fordult a kollégium főgondnokához, gróf Rhédei Ádámmal, hogy elmaradt egyévnyi fizetését visszanyerje. (Itt a kollégium szolgálatában töltött hét esztendőre is hivatkozik, de ebbe valószínűleg beleértette diákságának éveit is.)⁷ Miután a főkonzisztórium eleget tett a kérésnek, sőt, a fiú újabb kérésének is (apja halotti beszédeinek kinyomtatását is kérte), az örökül hagyott könyvek a kollégiumba kerültek.⁸ Azt ugyanakkor nem tudni pontosan, hogy mit kellett a fiúnak átadnia, és hogy átadott-e mindent. Mindössze annyi bizonyos, hogy a könyvvállomány egy része eljutott a kollégiumba, s hogy mindemellett értékes könyvek és kéziratok (többek között Szenci Molnár Albert kéziratai) maradtak Szathmári Papnál.⁹

Bár ennyiből pontos képet arról nem kaphatunk, hogy mi is történt az ifjú Szathmári Pap Zsigmonddal 1804–1805-ben, az a konfliktus mégis felsejlik, melyre a gróf Teleki Lászlónak írott levélben utal. Kiderül, hogy neki is apja korábbi állomáshelyét, a szebeni lelkészséget ajánlják fel, de ezt valamiért megalázóan tartja. Az engedély nélküli külföldi út illeszkedni látszik a családi mintába, bár nem feltétlenül peregrinációt jelent. Mindenesetre Szathmári Pap Zsigmond levelében nagy öntudattal nyilatkozik: mint akinek jár a kolozsvári professzúra.

A címzett, Teleki László ismerhette az ügyet. Nemcsak abból gondolhatunk erre, hogy Szathmári Pap csak utal helyzetére. Teleki korábban a kollégium gondnoka volt és pozícióját éppen 1803-ban, a Magyar Királyságban fekvő birtokaira való áttelepüléskor adta fel.¹⁰ Tehát Teleki Szathmári Pap előéletét kiválóan ismerhette, s hallomásból nyilván értesült esetéről is. Utóbbi számára ilyenformán adódhatott a patrónus mobilitási mintájának követése is: Szathmári Pap levelében felveti azt a tervét, hogy átköltözne Magyarországra. Szathmári Pap három funkcióban látná magát szívesen. Először is Teleki László szolgálatában (itt nyilván titkári és/vagy nevelői állásra lehet gondolni), egy hasonló pozícióban valamely más dunántúli főúrnál (gróf Festetics Györgyöt konkrétan is említi), és végül a nemzeti könyvtár segédőreként (ekkor már Miller Jakab Ferdinánd töltötte be a könyvtárőri állást).¹¹ Ez a széles paletta is mutatja, hogy bár Teleki ismerhette Szathmári Pap ügyét, Szathmári Pap nem feltétlenül volt kellőképpen tájékozott Teleki ügyeit illetően. Ezért is lövöldözött vaktában: voltaképpen bármilyen állást hajlandó lett volna elvállalni.¹²

Szathmári Pap tett egy utalást arra is, hogy korábban a neve felmerült a csurgói gimnázium professzorságára is. Részben a kiterjedt Festetics-szakirodalom miatt, részben

⁶ Uo.

⁷ Uo.

⁸ Uo., 83.

⁹ Ősz, 2012, 274–275.

¹⁰ Karrierjéről: LUKÁCSY, 1987.

¹¹ A könyvtárőri állásról: SOMKUTI, 2002, 18–19. Miller személyéről: V. WINDISCH, 1958.

¹² Van nyoma annak, hogy Szathmári Pap Széchényi Ferencet is felkereste. A gróf személyesen adott neki könyvtári katalógusából: BARTFAI SZABÓ, 1927, 314.

azon tény miatt, hogy az állást első körben Csokonai Vitéz Mihály nyerte el, a csurgói állás ügye meglehetősen jól feldolgozott. Az iskolát Festetics alapította, s ismert az is, hogy a gróf milyen elkötelezett volt az ügy iránt.¹³ Az épület megépítése, az engedélyek beszerzése is elhúzódott, de a legnehezebb volt megfelelő tanárt találni. Festetics 1798-ban a Jénában végzett Lengyel Józsefet kereste meg, aki inkább a debreceni professzúrát választotta, s maga helyett a Göttingen és Jéna után megjárta Nagy Sámuel ajánlotta, akit pedig Festetics nem tartott alkalmasnak az állásra. A következő jelölt, Szentgyörgyi Dániel szintén Göttingen és Jéna után tért volna haza (mellette szólt angolnyelv-tudása is), ám ő egészségi állapota miatt nem vállalta a felkérést. Jezernitzky György szintén járt jénai peregrináción, ám végül nyírdérszi prédikátor lett, Császári Lósi Pál pedig még haza sem tért Jénából.¹⁴

Mi látszik e hevenyészett listából? Egyfelől az, hogy a jelöltek a csurgói gimnázium jövőjében annak alapításakor nem igazán bíztak, másfelől az, hogy az alapító ragaszkodott volna a külföldi tapasztalatokhoz (és ennek nyomán a „göttigeni paradigma” tudomány szemléletéhez).¹⁵ Igaza lehet Szilágyi Mártonnak, hogy Csokonai Vitéz Mihály csak ideiglenesen jöhetett szóba a Festetics számára sokkal vonzóbb jelöltek kiesése után, és arra az időre, amíg Császári Lósi hazatérhet.¹⁶ S végül: Szathmári Pap Zsigmond neve nem merült fel a jelöltek között 1798-ban. Ez valószínűleg nem véletlen. Nyilván ő is értesülhetett a csurgói gimnázium körüli gondokról (hiszen családja révén kapcsolatban állt a református elittel), ám legfeljebb ő is csak helyettesként jöhetett volna szóba, így nem Lengyel, Nagy, Szentgyörgyi, Jezernitzky vagy Császári Lósi szintjén merülhetett fel a neve. Hogy ez megtörtént-e, nem tudjuk. Az alábbi levél az egyetlen erre utaló adat, és *ad absurdum* az is előfordulhat, hogy a megbízhatatlan Szathmári Pap így igyekezett emelni ázsíóját Teleki előtt. Mindenesetre arra a Pethe Ferencre hivatkozik, aki a tárgyalt időszakban a Georgicon egyik szervezője volt, és a Telekinek írott levél idején már az Esterházyak szolgálatában állt. Előfordulhat hát, hogy Festetics tágabb környezete még Kolozsváron is tájékozódott a lehetséges jelöltekről.

Szathmári Pap kérése végül nem teljesült. 1806-tól egészen 1841. március 1-jén bekövetkezett haláláig a kis Alsó-Fehér vármegyei mezőváros, Vízakna (ma: Ocna Sibiului, RO) református lelkészeként szolgált.¹⁷ A kapcsolat ugyanakkor nem szakadt meg Szathmári Pap és főúri patrónusa között. Erre utal, hogy gazdag könyvtára, amely apja értékes könyvei mellett saját gyűjteményét is (például Lüder Kulenkamp göttingeni teológusprofesszor hagyatékát) tartalmazta, valamikor a 19. század első felében beépült a Teleki-könyvtárba, s a mai napig a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ állományát gazdagítja.¹⁸

¹³ KURUCZ, 2006, 1367–1368; KURUCZ, 2013, 171–174.

¹⁴ A csurgói gimnázium alapításához: CSIRE, 1907, különösen: 127–137. Lásd még BOROS, 1969; SZILÁGYI, 2014, 233–236.

¹⁵ BÉKÉS, 2010, 23–40.

¹⁶ SZILÁGYI, 2014, 236–239.

¹⁷ N. N., 1841.

¹⁸ RITOÓKNÉ SZALAY, 1977, 19. A könyvtár szerkezetéről és gyarapodásáról legutóbb SZABÓ, 2020.

Forrás

Szathmári Pap Zsigmond levele Teleki Lászlónak

1805. szeptember 16. Kolozsvár

MTA KIK, M. Irod. Lev. 4r 147. sz. 49. sz.

Nagy Méltóságú R. Sz. B. Grof és Tabula Báró Ur, méltoztatott grátiosus Pátronus Uram!

Méltoztasson Nagyságod énnékem grátiosè meg-engedni, hogy én Nagyságodhoz az én el-nyomattatott állapotomban méjséges alázatos tisztelettel folyamodni bátorkodjam. Minden meg-halgattatás, meg-kérdeztetés nélkül el-nyomattatám a' mult Julius holnapban. Méltatlanul és igazságtalanul, a' mint abban énnékem a' többek között az egész tanulo Ifuság is bizonyosságom. Az ezt tselekvök a' magok lelki-esméretek el-szunnyitásokra mostan engemet a' N. szebeni Papsággal lactál-nak. Gondolhattya Nagyságod mennyi kedvem van ehez. Egy olyan beneficiumhoz, mely égy engemet méltatlanul meg-nyomorított kézből jön!

Nagy Méltóságú Grof Ur! Nagyságod az, a' kiben a' Haza nem tsak Böltsét, hanem a' tanulo emberek igaz Pátronussát is tiszteli; imé égy 30. esztendő, égy érdemes öreg edes atyának eddig égy gyönyörűsége, reménysége – de már ma égy szerentsétlen Fia – égy a' Haza szolgálattárára készült – feddhetetlen életű ifu – folyamodik a' Nagyságod kegyelméhez, és esedezik méltoztasson Nagyságod ötet 's ártatlanságát kegyes pártfogolása alá venni! Ha énnékem Kolosvárt többé nints szállásom hivatalom után, ha én öreg edes Atyámmal nem lehetek, kedvesebb Magyar Országnak akármely szegelete mint Szeben a' hová az égyben ronto kéz vezetne engemet, és továbbá is a' jó-tétemény szinte jussán nyomni meg-nem szünne. Méltoztatik Nagyságod esmérni az én készültemet jobban, mintsem hogy én arról a' Nagyságod megbántása nélkül tsak égyet is szolhatnék. Igyekeztem és munkásságom bizonyittyák ezer bajaim között 3 el-végzett és több még félben lévő munkáim. A' Nagyságod böltsességéhez és igaz Uri grátziájához folyamodván, imé egészszen magamat a' Nagyságod kegyelmében ajánlom; instálván alázatosan Nagyságodat, hogy ha én Nagyságodnál égy téstességes (ha nem igen jövedelmes) hivatalt is nem nyerhetnék: méltoztasson Nagyságod engemet más Méltóságoknak grátiosè ajánlani. Most mint égy hat esztendeje Nagy Méltóságú Grof Festetits György Ur ő Nagysága méltoztata engemet a' Csurgoi Professorságra Pethe Ur által meg-hívni. Akkor kevésbé esmervén Hazámat mint most, el-nem fogadtam. Bezzeg ha most volna az a' grátizája ő Nagyságának irántam örömmel repülnék az ő Nagysága kegyes parantsolattárára. – Hát valyon a' Regnicolaris Bibliotheca második vagy harmadik Custossának nem succedálhatnék é a' Nagyságod kegyes gratziája által? ugy még otium litterarium is lenne – a' mi az én főbb kívánságom! 's idővel a' még reám néző Collectio is oda ragaszthatatik...

Instálok méjséges alázatossággal Nagyságodnak, méltóztasson Nagyságod éngemet ezen én nyughatatlan hánykodásim között meg-szánni, kegyelmesen pártomat fogni; én a' Nagyságod irántam valo bölts tanátsát leg-ottan követni, és azt holtomiglan meg-hálálni el-nem mulatom. Sietnék nagyon ki Hazámbol, a' hol már midőn még kevés hátra lévő örökségemen kívül mindenemet el-vesztettem, féltém életemet is. Sziv-szakadva várom a' Nagyságod éngem' meg-elevenítő parantsolattyát a' ki még élek lészek méjséges alázatos tisztelettel

Nagyságodnak

Kolosvár 16k Septembr. 1805.

igen alázatos hiv szolgája
if. Szatmári Pap Sigmond
mp.

Rövidítések és irodalomjegyzék

MTA KIK Kt.

Magyar Tudományos Akadémia, Könyvtár és Információs
Központ, Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, Buda-
pest

M. Irod. Lev.

Magyar irodalmi levelezés
4r 147. sz. 49. sz.

*

BÁRTFAI SZABÓ

1927

BÁRTFAI SZABÓ László: *A Széchényi-könyvtár első kataló-
gusa*, In: *Magyar Könyvszemle*, 34 (1927) 3–4. sz. 284–319.

BÉKÉS

2010

BÉKÉS Vera: *A göttingai paradigma*, In: *Göttingen dimenziói. A göttingeni egyetem szerepe a szaktudományok kialakulásá-
ban*, szerk. GURKA Dezső, Budapest, Gondolat, 2010,
23–40.

BOROS

1969

BOROS Dezső: *Adalékok Csokonai csurgói tanárságához*,
In: *Studia Litteraria*, szerk. János BARTA – Imre BÀN, Deb-
recen, Kossuth Lajos Tudományegyetem, 1969, 93–108.
A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar
Irodalomtörténeti Intézetének közleményei. Tomus VII.

- CSIRE
1907
CSIRE István: *Vázlat Csurgó multjából, különös tekintettel az ottani ref. Gimnázium és egyház megalapítására*, Csurgó, Vágó Nyomda, 1907.
- HEREPEI
1971
HEREPEI János: *Tótfalusi nagy tekintélyű ellenfele, Szathmári Pap János*, In: HEREPEI János: *Művelődési törekvések a század második felében*, Budapest–Szeged, Kossuth Nyomda, 1971, 194–195. (Adattár a XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez.)
- KURUCZ
2006
KURUCZ György: *Kényszer és szolgálat. Portrévázlat Festetics Györgyről*, In: *Századok*, 140. (2006) 6. sz. 1341–1375.
- KURUCZ
2013
KURUCZ György: *Keszthely grófja. Festetics György*, Budapest, Corvina, 2013.
- LUKÁCSY
1987
LUKÁCSY Sándor: *Idősb Teleki László*, In: *Teleki és kora. Szirák, 1985. november 12–13.*, Salgótarján, Nógrád Megyei Múzeum, 1987, 48–54. (Discussiones Neogradientes, 3.)
- NAGY
1863
NAGY Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*, X, Pest, Ráth Mór, 1863.
- N. N.
1841
[N. N.: *Nekrológ*], In: *Mult és Jelen*, 1. (1841. március 12.) 20. sz. 156.
- Ősz
2012
ŐSZ Sándor Előd: *Hol tanult és mikor halt meg Szenci Molnár János? Könyvtörténeti adatok Szenci Molnár Albert legidősebb fiának életéhez*, In: *Magyar Könyvszemle*, 128. (2012) 2. sz. 268–275.
- RITOÓKNÉ SZALAY
1977
RITOÓKNÉ SZALAY Ágnes: *Az Akadémia Könyvtárának Régikönyv-gyűjteménye. Vázlat és adatok a gyűjtemény fejlődésének történetéhez*, In: *Magyar Könyvszemle*, 93. (1977) 1. sz. 14–24.
- SOMKUTI
2002
SOMKUTI Gabriella: *Az Országos Széchényi Könyvtár története, 1802–1918*, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 2002.

- SZABÓ
2020
SZABÓ Ádám: *Egy főúri tudóskönyvtár: a Telekiek gyűjteménye*, In: *Könyvek magántulajdonban (1770–1820)*, szerk. DÓBÉK Ágnes, Budapest, reciti, 2020, 123–139. (Reciti konferenciakötetek 6.)
- SZILÁGYI
2014
SZILÁGYI Márton: *A költő mint társadalmi jelenség. Csokonai Vitéz Mihály pályafutásának mikrotörténeti dimenziói*, Budapest, Ráció, 2014. (Ligatura)
- SZINNYEI
1907
SZINNYEI József: *Magyar irók élete és munkái, X kötet*, Budapest, Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése, 1907.
- TURÓCZI-TROSTLER
1933
TURÓCZI-TROSTLER József: *Magyar cartesianusok*, Budapest, k. n., 1933. (Minerva könyvtár, 43.)
- TÖRÖK
1905
TÖRÖK István: *A kolozsvári ev. ref. Collegium története, II. kötet*, Kolozsvár, Stief Jenő és társa Könyvnyomó Intézete, 1905.
- V. WINDISCH
1958
V. WINDISCH Éva: *Miller Jakab Ferdinánd múzeumi igazgató utolsó éve és az Országos Széchényi Könyvtár*, In: *Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve*, (1958) 349–368.
- ZOVÁNYI
1958
ZOVÁNYI Jenő: *Szathmári Pap János és Szathmári János*, In: *Irodalomtörténeti Közlemények*, 46. (1958) 458–459.

